

Manuální lymfodrenáž lymfedému hlavy a krku

Hana Váchová

Klinika rehabilitace Fakultní nemocnice v Motole, Praha

Lymfedém hlavy a krku vzniká z různých příčin, nejčastěji traumatických, pooperačních, infekčních (erysipel) a po ozáření. Některé příčiny se mohou kombinovat. Na našem pracovišti se setkáváme s typem lymfedémů, které vznikly na podkladě resekce tumoru a exstirpace lymfatických uzlin a lymfatických cév. Nejčastěji jde o nádory otorinolaryngologického původu.

Operační výkony se netýkají jen vlastního odstranění nádoru. Jsou spojeny s podvazem nebo resekci velkých žil na krku. Žíly jsou doprovázeny lymfatickým cévami a mohou být při resekčních výkonech též odstraněny. Vznik lymfedému podporuje i následné ozáření a chemoterapie. Vzhledem k tomu, že lymfatická drenáž orgánů, v našem případě orofaryngeální krajiny, je možná několika směry a metastazování do uzlin krku je možné v krátkém časovém intervalu, potom disekce lymfatických uzlin je ve většině případů radikální. Často se týká většiny krčních uzlin. Výsledkem je vznik lymfedému.

V případech, kdy je podvázána nebo resekována vena jugularis interna, dochází k vystupňovanému otoku tváře a krku. Při těchto blokových radikálních disekcích jsou lymfatické cévy kůže a podkoží přerušeny dlouhými kožními řezy. Z toho vyplývá, že po blokových disekcích je narušena jak povrchová, tak hluboká lymfatická drenáž krku a obličeje včetně dutiny ústní a faryngu. Všechny tyto faktory – operace, následné ozáření a chemoterapie – vedou ke zřetě-

zeným potížím. Pacient je vnímá jako pocit sucha, ztrátu slinění – xerostomii, deformitu až ztrátu čichu, postupnou ztrátu chuti, obtížné polykání až ztrátu schopnosti polykat. Častý je také otok, napětí a následné omezení hybnosti v oblasti krční páteře, bolesti v krajinách hlavy a krku, postradiční změny na kůži, parodontitidy, mykózy v ústech, změna hlasu, omezená komunikace, možnost vyšší kazivosti zubů. Pacienta trápí vizuální změny konfigurace těchto krajin, které jsou různým stupněm oteklé. Takto vzniklé lymfedémy obtěžují pacienta řadu měsíců až roků. Výraznou terapeutickou metodou pro ústup těchto lymfatických otoků je manuální lymfodrenáž.

Námi prováděná manuální lymfodrenáž byla ve většině případů zahájena v pooperačním období, tj. 1–3 týdny po operaci. Skládala se z vyprázdnění zbylých lymfatických cest krku a hlavy včetně terminu a profundu, dále lymfatických cest probíhajících podél musculus trapezius, lymfodrenáže obličeje, dutiny ústní a přední strany hrudníku. Lymfodrenáž byla prováděna na obou stranách hlavy a krku, tzn. na operované i neoperované straně. Lymfodrenáž byla doplněna dechovým cvičením a enzymoterapií (Wobenzym 20 tablet denně).

■ PREZENTACE PŘÍPADŮ

1. Muž T. P., 47 let

Radikální operace pro ca orofaryngu I. sin. Léčba otoku zahájena 10 dnů po operaci, pro bolestivost nejprve pouze Wobenzymem v dávce 20 tbl. denně. Manuální lymfodrenáž byla prováděna denně 11 dnů – hrudník, krk, obličej, dutina ústní. Po této době byl pacient instruován v provádění manuální lymfodrenáže a propuštěn do domácího ošetřování. Po měsíci je zde značná redukce otoku, ale přetrvávají bolesti při polykání; zatím nelze nasadit zubní protézu a pacient zvládá polykat pouze kašovitou stravu.

2. Muž H. J., 41 let

Pro karcinom pravé tonzily provedena operace s blokovou disekcí vpravo, adjuvantní aktinoterapie, resekce karcinomu baze ústní a jazyka vpravo. Za šest měsíců po této terapii zjištěna metastáza v jizvě, řešená resekci. Následně se v retro-mandibulární krajině v místě resekce metastázy vytvořila píštěl. Výsledkem všech těchto zásahů byl vznik lymfedému obličeje. Manuální lymfodrenáž byla na lůžkovém oddělení provedena čtyři dny za sebou. Pátý den došlo k uzavření píštěle. Poté byl pacient propuštěn do domácího ošetřování. Na obrázcích je patrna redukce otoku.

3. Muž Č.M., 54 let

Pro rozsáhlý keratinizující dlaždicobuněčný karcinom kořene jazyka byla provedena subtotální resekce kořene jazyka, oboustranná modifikovaná blokovaná disekce krčních uzlin, totální laryngektomie s tracheotomií, parciální faryngektomie. Dále následovala radioterapie. Přetrvává mírný lymfedém hlavy a krku. Po pěti měsících byla na spádové stomatologii provedena kompletní extrakce zubů. Čtyři dny po této extrakci nastala značná progresse otoku. Pacient byl přijat na lůžkové oddělení ke komplexní terapii otoku. Medikace: Wobenzym 3x 7 drg., Dipidolor 1 amp. při bolesti, Durogesic 100µg náplast, lymfodrenáž hrudníku, krku, obličeje, hlavy, dutiny ústní. Nastává rychlý ústup otoku. Druhý den po změně medikace (Gabalept – nesteroidní antirevmatikum, Rivotril, Tisercin) na doporučení centra bolesti, došlo k rapidnímu zhoršení otoku. Poté provádíme lymfodrenáže dvakrát denně a paci-

ent si ještě po instruktáži provádí autolymfodrenáž.

Po 14 dnech dimise, pacient bude na lymfodrenáže docházet v místě bydliště.

■ DISKUSE

Z těchto tří případů je patrné, že manuální lymfodrenáž značně redukuje lymfatický otok obličeje a krku, a to i v krátkém čase. Jistě zde hraje významnou úlohu i gravitační síla, která napomáhá manuální lymfodrenáži k rychlejšímu ústupu otoku. Tlak při aplikaci manuální lymfodrenáže byl malý. V těchto případech je přirovnáván k pohlazení kočičí tlapkou (20–25 mm Hg). Důležitá je i instruktáž pacienta pro provádění autolymfodrenáží po propuštění do domácí péče. V rekonvalescenci je tato léčba doplněna některými rehabilitačními metodami např. stimulací mimických svalů.

■ ZÁVĚR

V této krátké prezentaci jsme chtěli ukázat, že manuální lymfodrenáž je důležitou terapeutickou metodou k odstranění otoků hlavy a krku po radikálních blokových disekcích pro nádory těchto krajin. Usnadňuje návrat do normálního života a zlepšuje psychickou sebejistotu pacienta.

Váchová

Obr. 1. Stav po CHT a RT

Obr. 2. 3 dny po monoterapii Wobenzymem 20 tbl denně

Obr. 3. Manuální lymfodrenáž provedena 11× –
hrudník, krk, obličej, dutina ústní

Obr. 4. Výrazný ústup otoku, 1. 6. 2005 dimise

Obr. 5. Manuální lymfodrenáž provedena 4×

Obr. 6. Zhojení jizvy je podmíněno ústupem otoku

Obr. 7. Pacient před léčbou (a), po 1. lymfodrenáži (b), a po 2. lymfodrenáži (c)

